

ÜLESTÕUSMISAJA TEINE PÜHAPÄEV

Jh 20:19–31 (Js 43:10–12; 1Jh 5:4–12)

19 Kui nüüd selsamal nädala esimesel päeval oli õhtuaeg ja seal, kuhu jüngrid olid kogunenud, olid ukсед lukus, sest nad kartsid juute, tuli Jeesus, jäi seisma nende keskele ja ütles neile: «Rahu teile!»

20 Kui Ta seda oli öelnud, näitas Ta neile oma käsi ja külge. Siis said jüngrid rõõmsaks Issandat nähes.

21 Jeesus ütles nüüd neile taas: «Rahu teile! Nõnda nagu Isa on läkitanud minu, nõnda saadan ka mina teid.»

22 Kui Ta seda oli öelnud, puhus Ta nende peale ja ütles neile: «Võtke vastu Püha Vaim!

23 Kellele te iganes patud andeks annate, neile on need andeks antud, kellele te patud kinnitate, neile on need kinnitatud.»

24 Aga Toomas, keda nimetatakse Kaksikuks, üks kaheteistkümnest, ei olnud nendega, kui Jeesus tuli.

25 Teised jüngrid ütlesid nüüd talle: «Meie oleme näinud Issandat.» Aga tema ütles neile: «Kui ma ei näe Tema käte sees naelajälgi ning ei pista oma sõrme naelte asemeisse ega oma kätt Tema külje sisse, ei usu ma mitte!»

26 Ja kaheksa päeva pärast olid Ta jüngrid taas kodus ja Toomas nendega. Uksed olid lukus, aga Jeesus tuli, jäi seisma nende keskele ja ütles: «Rahu teile!»

27 Seejärel Ta ütles Toomale: «Pane oma sõrm siia ja vaata minu käsi ning pane oma käsi ja pista mu külje sisse ning ära ole uskmatu, vaid usklik!»

28 Toomas vastas Talle: «Minu Issand ja minu Jumal!»

29 Jeesus ütles talle: «Kas sa usud seepärast, et sa oled mind näinud? Õndsad on need, kes ei näe, kuid usuvad.»

30 Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud,

31 aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.

Õhtu olles nüüd selsamal nädala esimesel päeval ja uste lukustatud olles seal, kuhu olid kogunenud jüngrid juutide hirmu pärast, tuli Jeesus ja jäi seisma nende keskele. Ja Ta ütleb neile: «Rahu teile!» Ja olles seda öelnud, näitas Ta neile käsi ja külge. Jüngrid said nüüd rõõmsaks, olles näinud Issandat. Jeesus ütles nüüd neile taas: «Rahu teile! Nagu Isa on läkitanud minu, saadan ka mina teid.» Ja olles seda öelnud, puhus Ta nende peale ja ütleb neile: «Võtke Püha Vaim! Kellele iganes te ka patud andeks annaksite, neile on andeks antud – kellele iganes kinnitaksite, on kinnitatud.» Toomas aga, üks Kaheteistkümnest, kutsutud Kaksikuks, ei olnud koos nendega, kui Jeesus oli tulnud. Teised jüngrid ütlesid nüüd talle: «Me oleme näinud Issandat!» See aga ütles neile: «Kui ma ei ole

saanud näha Tema kätes naelte jälge ega pannud oma sõrme naelte jälje sisse, ja ei ole pannud oma kätt Tema külje sisse, ei usu ma mitte!» Ja kaheksa päeva pärast olid Tema jüngrid taas sees ja Toomas koos nendega. Jeesus tuleb uste lukustatud olles, ja Ta jäi keskele seisma ja ütles: «Rahu teile!» Seejärel ütleb Ta Toomale: «Too oma sõrm siia ja vaata mu käsi, ja too oma käsi ja pane mu külje sisse, ja ära ole uskmatu, vaid usklik!» Toomas vastas ja ütles Talle: «Minu Issand ja minu Jumal!» Jeesus ütleb talle: «Et sa oled mind näinud, oled sa uskunud. Õndsad on need, kes ei ole näinud ja on hakanud uskuma.» Jah, Jeesus tegi küll jüngrite ees palju muidki tunnustähti, mis ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, need aga on kirja pandud, et te hakkaksite uskuma, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nime sees.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngeritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiwa ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklite missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaega.

Keelelisi märkuseid

Jüngrid – οἱ μαθηταὶ – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μανθάνω – «õppima», «teadmisi omandama», ka «[tundma] õppima», «mõista/arusaada püüdma».

Jeesus – ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Ütles – λέγει – «ütleb».⁵

Rahu – sõna εἰρήνη tähistab nii rahu vastandina sõjale, kui ka üldist heaolu, üksmeelt, harmooniat.

Issandat – τὸν κύριον – sõna κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

On läkitanud – ἀπέσταλκέν – sõna ἀποστέλλω tähistab enamasti kindla ülesandega läkitamist (määramist).⁶

Saadan – sõna πέμπω tähistab enamasti kellegi saatmist mingi kindla ülesande ja/või eesmärgiga.

Ütles – λέγει – «ütleb».

Vaim – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale רוּחַ nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

Patud – τὰς ἀμαρτίας – sõna ἀμαρτία tuleneb verbist ἀμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustma» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus».

Andeks annate – ἀφῆτε – sõna ἀφίημι tähendab «lubama», «laskma», «luba andma», «voli andma», «minna laskma».

Kinnitate – κρατῆτε – sõna κρατέω tähendab siin «alles/alal hoidma», «kinni hoidma», «kinni pidama».

Toomas...Kaksikuks – nimi Θωμᾶς tuleneb tõenäoliselt heebrea sõnast תאומים – «kaksikud». Hüüdnimi Δίδυμος – «kaksik» – tuleneb sõnast δίς – «kahekordselt», ning võib viidata ka kahtlevale meelele.

⁵ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

⁶ Siit tuleneb ka sõna ἀπόστολος – «apostel».

Ei usu ma mitte – οὐ μὴ πιστεύσω – sõna πιστεύω – «uskuma», «[midagi] tõeks pidama», «[milleski] veendunud olema», «[millelegi oma] usaldust panema» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Tuli – ἔρχεται – «tuleb».

Ütles – λέγει – «ütleb».

Õndsad – μακάριοι – sõna μακάριος tähendab «õnnis», «õnnelik».

Tegi – ἐποίησεν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁷

Tunnustähti – σημεία – sõna σημείον – «tunnustäht», «imetegu» – tuleneb sõnast σήμα – «märk», «tähis».⁸

Kristus – ὁ Χριστός – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea מָשִׁיחַ – «Messias», «Võitu».

Sisuline analüüs⁹

Nagu kogu Johannese evangeeliumi, nii tuleb ka selle viimaste peatükkide ülestõusmislugude õigeks mõistmiseks pidada silmas evangelisti sõnu: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes. On veel palju muudki, mida Jeesus tegi. Kui need kõik ükshaaval üles kirjutataks, siis, ma arvan, ei suudaks kogu maailmgi mahutada raamatuid, mis tuleks kirjutada.» (Jh 20:30j; 21:25)

See tähendab, et Johannese evangeeliumis sisalduv on hoolega välja valitud, läbi kaalutud ning ülalnimetatud keskset sõnumit silmas pidades kindla kava järgi komponeeritud ja esitatud. Nii on ka Johannese evangeeliumi kahekümnendal peatüki ülestõusmis- ja ilmunislugudel selgesti tuvastatav ülesehitus, mille võib visandada järgmiselt:

Jh 20:1–10 Maarja Magdaleena tuleb pimedas, leiab tühja haua, teatab jüngritele, et Issandat ei ole; Peetrus ja Johannes tulevad, näevad ja usuvad.

Jh 20:11–17 Maarja jääb nuttes haua juurde ja Jeesus näitab ennast talle.

⁷ Muuhulgas on siit pärit sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või: «Meie oleme Tema poeem...»

⁸ Siit on pärit ka märgiteadust tähistav sõna «semiootika».

⁹ Järgnevalt on osaliselt kasutatud 2023. aasta Ülestõusmispüha tekstikäsitlust (Jh 20:1–10).

Jh 20:18 Maarja teatab jüngritele, et nägi ülestõusnud Issandat.

Jh 20:19–23 Kümme jüngrit on lukus uste taga ning Jeesus näitab ennast neile.

Jh 20:24–29 Toomas kahtleb Jeesuse ülestõusmises, Jeesus ilmub talle ja ta usub.¹⁰

Pärast seda, kui Jeesus oli näidanud ennast Maarjale ning too oli toonud selle kohta teate jüngritele, ei lasknud Jeesus jüngritel enam pikalt kahevahel olla, vaid tuli veel sellesama esimese nädalapäeva õhtul sinna, kuhu nad olid hirmust juutide ees kogunenud. Sellest, kui tõsiselt jüngrid kartsid, tunnistavad lukustatud ukSED: kuigi kahtlemata on evangelisti jaoks oluline näidata, et Jeesusel on jumalik meelevald siseneda ka läbi lukustatud uste, on vahest tähtsamgi see, kuidas ta rõhutab jüngrite hirmu. Jeesus oli neid enne oma kannatusi ja surma julgustanud¹¹, ent sellest ei piisanud – veel nädal aega hiljemgi olid jüngrite ukSED lukus.

Hirmu vastandiks on rõõm: kui Jeesus oli läbi lukus uste tulnud ja jüngrite keskele seisma jäänud ning neile oma läbipuuritud käsi ja haavatud külge näidanud, siis «said jüngrid rõõmsaks Issandat nähes» (Jh 20:20). Sellele eelnesid Jeesuse sõnad rahust, mille Ta juba enne kannatamist ja surma oli lubanud oma jüngritele kinkida: «Rahu ma jätan teile, oma rahu ma annan teile. Mina ei anna teile nõnda, nagu maailm annab. Teie süda ärgu ehmugu ega mingu araks!» (Jh 14:27). Samamoodi, nagu Ta oli töötanud neile rõõmu: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, teie nutate ja kaeblete, aga maailm on rõõmus. Teid kurvastatakse, kuid teie kurbus muutub rõõmuks. Nüüd on teilgi muretsemist, aga kui ma näen teid jälle, on teie süda rõõmus ja keegi ei võta teie rõõmu teilt ära.» (Jh 16:20.22)

Rahu ei ole siin mitte ainult välise rahutuse ega vaenu ja sellest võrsuva tagakiusu vastand, vaid tähistab pigem hingerahu, seesmist julgust, tasakaalu ja kindlameelsust. Nii vastandub rahu samamoodi nagu rõõm hirmule – aga kuna rahusooviga, millega Jeesus oma jüngreid kaks korda tervitas, kaasnes neile pattude andeksandmise meelevald kinkimine, on selge, et rahu, millest Jeesus siin kõneleb, on eeskätt Jeesuse ristiohvril rajanev rahu ja lepitus Jumalaga.

Suurepäraseks kommentaariks sellele on apostel Pauluse sõnad Kirjas efeslastele: «Nüüd aga Kristuses Jeesuses olete teie, kes te varem olite Jumalast võõrdunud, saanud lähedaseks Kristuse vere läbi. Sest Tema on meie rahu, kes on mõlemad liitnud üheks ja lõhkunud maha vaheseina – see tähendab vaenu – oma ihu kaudu, kui Ta muutis kehtetuks käskude Seaduse, et luua eneses need kaks üheksainsaks uueks inimeseks, tehes rahu, ning et lepitada Jumalaga mõlemad ühesainsas ihus risti kaudu, surmates risti peal vaenu. Ta on tulnud ja kuulutanud rõõmusõnumit rahust teile, kaugelolijaile, ja rahu lähedalolijaile, sest Tema läbi on meil mõlemal ühesainsas Vaimus ligipääs Isa juurde.» (Ef 2:13–18)

¹⁰ Võiks ütelda, et Toomas oli veel kaheksandalgi päeval samas olukorras, milles Maarja Magdaleena ja teised jüngrid olid esimesel päeval: «tühja haua ääres», teadmatuses, «kuhu tema Issand on pandud».

¹¹ «Maailmas ahistatakse teid, aga olge julged: mina olen maailma ära võitnud.» (Jh 16:33)

Just seepärast, et rahu ja lepitus Jumalaga, nagu ka Jeesuse jüngrite hingerahu, hoolimata neid maailmas kimbutavast tagakiusust, rajanevad Jeesuse lunastaval ristisurmal, on Ülestõusnu ihul endiselt naela- ja piigihaavad. Jeesus tõusis üles kirkastatud ihuga, isegi Tema lähimad sõbrad ei tundnud Teda ära, Ta võis tulla ja minna läbi suletud uste – see tähendab, et Tema ihu oleks võinud olla ilma haavade ja isegi armideta. Ent Jeesus valis teise tee, ilmudes omadele nagu «Tall, kes oli otsekui tapetud», ning seda mitte ainult kord või paar pärast ülestõusmist, vaid ka taevasel aujärjel (Ilm 5:6).

Jüngrite jaoks tähendas see rõõmu ja julgustust iseäranis seetõttu, et nad veendusid Jeesuse käsi ja külge nähes, et see on tõepoolest nende Issand ning et Tal tõepoolest on see meelevald, mille Ta oli öelnud endal olevat, kui Ta oli kinnitanud: «Isa armastab mind seepärast, et ma annan oma elu, et seda jälle tagasi võtta. Keegi ei võta seda minult, vaid mina ise annan selle omal tahtel. Minul on meelevald seda anda ja minul on meelevald seda jälle võtta.» (Jh 10:17j)

Jeesus oli öelnud ka seda, et oma Isa läkitatuna on Ta tulnud, et Jumala töö siin maailmas lõpule viia (Jh 4:34). Et Ta seda tõepoolest tegi, sellest tunnistavad ristil öeldud sõnad: «See on lõpetatud!» (Jh 19:30) Tõelise ja igavese ülempreestrina Melkisedeki korra järgi on Jeesus «üheks korra aegade lõpul ilmunud, et ennast ohvriks tuues kõrvaldada pattu» (Hb 9:26), ning keegi ei saa sellele mitte kui midagi lisada – küll aga kasutab Jeesus oma läkitatuid, et Tema ristiohvri läbi saavutatud lunastus ja pattude andeksandmine jõuaks kõigini, kes Temasse uskudes Jumala lasteks ja igavese elu pärijaiks saavad. Jeesus ütleb oma jüngritele Püha Vaimu kinkides: «Nõnda nagu Isa on läkitanud minu, nõnda saadan ka mina teid. Kellele te iganes patud andeks annate, neile on need andeks antud, kellele te patud kinnitate, neile on need kinnitatud.» (Jh 20:21.23)

Jumal läkitas oma Poja maailma selleks, et «maailm Tema läbi päästetaks» (Jh 3:17). Samamoodi läkitab Poeg nüüd oma jüngrid: «Nii nagu Sina läkitasid minu maailma, läkitan ka mina nemad maailma... et maailm usuks, et Sina oled minu läkitanud.» (Jh 17:18.21) Jüngritel on sama ülesanne, mis oli nende Läkitajal: «Et ükski... ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu.» (Jh 3:16) Just selleks kingib Jeesus oma jüngritele ja nende kaudu kirikule pattude andeksandmise meelevalla, mille kehtivus ulatub maa pealt taevasse. Kuna pattude andeksandmine ei ole lahutatav usust Jeesusesse Kristusesse, sisaldab see meelevald ka pattude kinnitamist neile, kes ei usu.¹² Võiksime lausa öelda, et neile, kes ei usu, oleks parem, kui nad ei kuulekski pattude andeksandmisest: «Kui ma ei oleks tulnud ja neile rääkinud, ei oleks neil pattu, aga nüüd ei saa nad vabandada oma pattu.» (Jh 15:22)

¹² «Ma just ütlesin teile, et te surete oma pattudes; sest kui te ei usu, et mina olen see, siis te surete oma pattudes.» (Jh 8:24)

Pattude «kinnitamist» ei tohi samastada needmisega, kellegi aktiivselt patu alla kinni panemisega. Sõna κρατέω tähistab pigem alal hoidmist või alles jätmist, nii et Jeesuse sõnad pattude kinnitamisest maa peal ja taevas tähendavad seda, et «kes ei usu, selle üle on kohus juba mõistetud, sest ta ei ole uskunud Jumala ainusündinud Poja nimesse» (Jh 3:18). Jumal ei taha jätta inimest olukorda, mille kohta apostel Paulus ütleb, et «kõik on pattu teinud ja ilma jäänud Jumala kirkusest» (Rm 3:23) – vastupidi, Jumal tahab kõik oma «armust päris muidu, lunastuse kaudu, mis on Kristuses Jeesuses», õigeks teha (Rm 3:24), ent kes saab santi sundida, kui sant ei taha kõndida...

Selleks, et jüngrid võiksid minna välja Tema läkitatutena ning et neil tõepoolest oleks meelevald patte andeks anda ja kinnitada, annab Jeesus oma jüngeritele Püha Vaimu, hingates selle nende peale samal viisil, nagu Jumal oli kord teinud esimese inimese «elavaks hingeks» (1Ms 2:7) ning töotanud äratada ellu vaimulikult surnud Iisraeli (Hs 37:9).¹³ Enne oma surma oli Jeesus jüngeritele öelnud, et Püha Vaim «toob maailmale selguse patu kohta ja õiguse kohta ja kohtu kohta» (Jh 16:8), kusjuures patu all peab Jeesus siin silmas uskmatus, konkreetselt seda, et jumalatu ja seetõttu hukka minev maailm ei usu Temasse (Jh 16:9).

Küllap ka Jeesuse jüngrid kõikusid usu ja uskmatus piiril – mitte ainult Toomas, vaid nad kõik. Johannes ütleb rõhutatult, et Toomas oli «üks kaheteistkümnest» (Jh 20:24), seega olid nad kõik vähemalt mingil määral «kaksikud», kahtleva ja ehk isegi kõikuva meelega. Oma esimeses kirjas tunnistab Johannes, et temagi usu aluseks on see, et ta oli saanud vaadelda ja käega katsuda (1Jh 1:1), ega varja, et jüngrid said Ülestõusnut nähes rõõmsaks alles pärast seda, kui Ta oli neile oma käsi ja külge näidanud. Nii ei eristu Toomas, kes kinnitab, et ei usu muidu, kui on saanud näha ja katsuda Issanda haavu, teistest jüngeritest millegi muuga kui vaid selle läbi, et ta juhtus Kristuse ülestõusmise päeva õhtul teistest jüngeritest eemal viibima.

Nädal aega hiljem oli Toomas kohal. Jüngrid olid «sees», nagu ütleb kreekakeelne tekst, ukSED olid jälle (või endiselt) lukus, ning väliselt polnud näha mingit muutust. Evangelist ei nimeta küll hirmu, aga võib arvata, et seegi polnud päriselt kadunud – sellest annab tunnistust tõsiasi, et selgi korral on Jeesuse esimesed sõnad: «Rahu teile!»

Ilma pikema sissejuhatusega ütleb Jeesus Toomale: «Pane oma sõrm siia ja vaata minu käsi ning pane oma käsi ja pista mu külje sisse ning ära ole uskmatu, vaid usklik!» (Jh 20:27) Ei ole näha, et Jeesus oleks kuidagi pahane või ärritunud, kuigi Tema järgnevates sõnades kõlab teatav etteheide: «Kas sa usud seepärast, et sa oled mind näinud? Õndsad on need, kes ei näe, kuid usuvad.» (Jh 20:29) See etteheitev toon mõjub isegi pisut ülekohtusena, iseäranis seetõttu, et Toomas oli Jeesust ära tundes teinud midagi märksa enamat kui kõik teised jüngrid, tunnistades Ta oma Issandaks ja Jumalaks (Jh

¹³ Mõlemas kohas kasutab *Septuaginta* puhumise kohta sõna ἐμψυάω, mida tarvitab ka Jh 20:22.

20:28). Võib-olla oleks Jeesuse sõnu parem tõlkida mitte küsimusena, vaid tõdemusena: «Et sa oled mind näinud, oled sa uskunud.» – seda enam, et teatavas mõttes on Tooma esialgne uskmatuse olnud järgnevate põlvkondade kristlastele märksa suuremaks õnnistuseks kui see, et ülejäänud jüngrid uskusid juba esimesel õhtul.¹⁴

Tooma tunnistus on kahtlemata märkimisväärne: ta on esimene inimene, kes Jeesust selgesõnaliselt Jumalaks nimetab. Nii võtab Tooma lugu kokku selle, mida Johannes ütleb oma evangeeliumi esimestes salmides: «Alguses oli Sõna ja Sõna oli Jumala juures ja Sõna oli Jumal. Ja Sõna sai lihaks ja elas meie keskel, ja me nägime Tema kirkust nagu Isast Ainusündinu kirkust, täis armu ja tõe. Keegi ei ole iialgi näinud Jumalat. Ainusündinud Poeg, kes on Isa rinna najal, Tema on meile teate toonud. Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu. Aga kõigile, kes Tema vastu võtsid, andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks, neile, kes usuvad Tema nimesse.» (Jh 1:1.14.18.11j)

Mis pani Tooma Jeesuse jumalikkust uskuma? Küllap selleks oli veendumus, et see, kes oli tõeliselt surnud ja on nüüd tõeliselt elav, ei saa olla keegi muu kui Jumal. Täpselt nii, nagu Issand ütles hiljem Patmosel pagenduses viibivale Johannesele: «Ära karda! Mina olen Esimene ja Viimne ja Elav. Ma olin surnud, ning ennäe, ma elan igavesest ajast igavesti ning minu käes on surma ja surmavalla võtmed.» (Ilm 1:17j) Toomas, too kahtlev, isegi uskmatu Toomas, nagu teda enamasti kutsutakse, oli meile teadaolevalt esimene jünger, kes seda taipas ning kelle usku eeskujuks võttes võime meiega teada, et «Jeesus on Kristus, Jumala Poeg», et meil «uskudes oleks elu Tema nimes» (Jh 20:31).

Johannes ei pretendeeri ammendava ülevaate andmisele Jeesuse elust ja tegevusest – vastupidi, ta tunnistab ise, et on oma evangeeliumisse kogunud vaid väikse osa kõigest, mida ta on näinud ja kuulnud: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud. On veel palju muudki, mida Jeesus tegi. Kui need kõik ükshaaval üles kirjutataks, siis, ma arvan, ei suudaks kogu maailmgi (κόσμος) mahutada raamatuid, mis tuleks kirjutada.» (Jh 20:31; 21:25) Kahtlemata on see, mida Johannes kirjutab, tõsi, sest «tema on see jünger, kes tunnistab neist asjust ja on selle kirjutanud; ja me teame, et tema tunnistus on õige» (Jh 21:24), ent selle töö kirjapanemisel on üksainus ja äärmiselt selge eesmärk: «Et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:31) Sest Jumal, kes «äratas surnuist üles meie Issanda Jeesuse, kes loovutati meie üleastumiste pärast ja äratati üles meie õigekssaamise pärast» (Rm 4:24j), «tahab, et kõik inimesed pääseksid ja tuleksid tõe tundmisele» (1Tm 2:4).

¹⁴ Püha Gregorius Suur näeb siin lausa jumalikku ettehooldust: «Kas te tõesti usute, et see oli juhus, et see valitud jünger oli ära, siis tuli ja kuulis, kuulis ja kahtles, kahtles ja katsus, katsus ja uskus? See ei olnud juhus, vaid Jumala ettehoolduse märk. Jumala halastus laskis imelisel viisil sündida, et uskmatu jünger pidi oma Õpetaja haavu katsudes ravima meie uskmatuse haavad. Tooma uskmatuse on teinud meie usu heaks rohkem kui teiste jüngrite usk. See, kui ta puudutab Kristust ja usule võidetakse, kõrvaldab iga kahtluse meie meelest ja kinnitab meie usku. Nõnda saab jünger, kes kahtles ja katsus, ülestõusmise tõelisuse tunnistajaks.» (Homilia XXVI, 7)

Jutluseks

Ülestõusmisaja teise pühapäeva tuntuim vanakiriklik nimi on *Dominica in Albis* – eesti keeles tavaliselt «Valge Pühapäev» (otsetõlge oleks «Pühapäev valges»). Selle nime aluseks on näiteks püha Augustinuse poolt kirjeldatud tava, et Ülestõusmisööl ristitud võtsid sel päeval ült ristimisel saadud valged rüüd.

Teiseks levinud nimeks on pühapäeva missa vanakiriklikest algussalmidest pärinev *Quasimodogeniti*: «Nagu äsjasündinud lapsed, halleluuja, igatsege vaimulikku selget piima, halleluuja, halleluuja, halleluuja.» (vrd 1Pt 2:2)

Pühapäeva teemaks on EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi «Ülestõusnu tunnistajad». Päeva sissejuhatuses rõhutatakse muuhulgas, et [kõigi] ristitute ülesanne on «igapäevases elus tunnistada oma ülestõusnud Päästjat ja Temas täitunud Jumala töotusi».

Valge Pühapäeva vanakiriklik Evangeelium, mida EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi loetakse esimesel lugemisaastal, kõneleb Jeesuse ilmumisest esmalt kümnele jüngrile ning nädal hiljem üheteistkümnele, s.t ka eelmisel korral puudunud Toomale. Esimesel ilmumisel kinkis Jeesus apostlitele Püha Vaimu annina pattude andeksandmise meelevalla, teisel korral kinnitas Ta nii oma ihulikku ülestõusmist kui oma jumalikkust, rõhutades nägematagi uskumise tähtsust, millele evangelist lisab, et taolise usu viljaks on igavene elu Kristuses.

Esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemine (Js 43:10–12) kõneleb Iisraeli rahvast kui Issanda tunnistajast, kelle ülesandeks on teha teatavaks pääste, mille Jumal tahab valmistada eeskätt oma rahvale, aga tema kaudu ka teistele rahvastele. Jumal ütleb: «Enne mind ei ole olnud ühtegi jumalat ega tule ühtegi pärast mind. Mina, mina olen Issand, ei ole muud päästjat kui mina.»

Ülestõusmisaja teise pühapäeva vanakiriklik Epistel (1Jh 5:4–10), mida EELK lugemiskava järgi loetakse paari salmi võrra pikemalt (1Jh 5:4–12), kõneleb samuti tunnistuse andmisest, ent selle pearõhk on eeskätt õigel usul Jeesusesse Kristusesse kui Jumala lihakssaanud Pojasse, kelles neil, kes Temasse usuvad, on igavene elu – samamoodi, nagu kinnitavad pühapäeva Evangeeliumi lõpusalmid.

Kuna Evangeelium kõneleb nii ülestõusmispäevast kui sellele järgnenud pühapäevast, sobib see suurepäraselt kogu Ülestõusmisnädalat kokku võtma. Seega ei pea Evangeeliumile jutlustades ilmtingimata keskenduma Tooma loole, vaid võiks käsitleda kogu tervikut, mille keskseks sõnumiks on, et Jeesus on viinud täide selle, milleks Isa Ta maailma läkitas: oma ristiohvri ja ülestõusmise läbi on Ta meile kinkinud pattude andeksandmise ning rahu ja lepituse Jumalaga, et mitte keegi ei hukkuks, vaid kõik, kes

Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, võiksid pärida igavese elu. Kristus on tõesti surnuist üles tõusnud – sellest annavad tunnistust Tema jüngrid, eriti selgesõnaliselt esialgu tõsiselt kahelnud Toomas, ning sellest tunnistab ka Püha Vaim, kelle Jeesus oma jüngritele kinkis ja kelle väes Kristuse kirik jätkab Tema tööd pattude andeksandmist ja Elu Sõna kuulutades.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Tänane Evangeelium viib meid esmalt nädalapäevad tagasi, ülestõusmispäeva õhtusse. Jeesuse jüngrid on lukustatud uste taga, nad kardavad juute – ilmselt kardavad nad, et neile võidakse teha sama, mida juudid tegid nende Õpetajale. Läks aga nii, et nad said osa sellest, mida Isa tegi oma Pojale. Jeesus kingib oma jüngritele Püha Vaimu anni ning läkitab nad nii, nagu Isa oli läkitanud Tema. Jeesus läkitab oma jüngrid kuulutama pattude andeksandmist, enne seda aga näitab neile oma käsi ja külge, kinkides jüngritele esimese annina usu oma ülestõusmisse – usu, mis viimaks võib neid nende kahtlused kui hirmu, täidab nad rõõmuga ning paneb tunnistama: «Meie oleme näinud Issandat!» (Jh 20:25)
2. Üks Jeesuse jüngritest, Toomas, oli ülestõusmispäeva õhtul ära. Nädal aega hiljem oli ta aga teistega koos ning Jeesus tuli taas, seekord spetsiaalselt Tooma pärast. Toomas oli öelnud, et ta ei usu enne, kui on näinud Jeesuse haavu ja neid käega katsunud – nüüd näitab Jeesus ennast talle ja kutsub teda ennast puudutama. Meile ei öelda, kas Toomas seda ka tõepoolest tegi, aga meile öeldakse, et Toomas uskus ning tunnistas ja kummardas Jeesust kui oma Issandat ja oma Jumalat. Tooma juures sai teoks see, mida Johannes ütleb oma evangeeliumi alguses: «Kõigile, kes Tema vastu võtsid, andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks, neile, kes usuvad Tema nimesse.» (Jh 1:12)
3. Just see on kogu Johannese evangeeliumi ja Jeesuses teostunud lunastustöö eesmärk: Jumal tahab, et me tuleksime tõe tundmisele ja saaksime päästetud. Johannes ütleb, et kõik see, mida ta on kirjutanud, on pandud kirja selleks, et me usuksime, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et meil uskudes oleks elu Tema nimes. Selle usu kaudu kingitakse meile rahu ja lepitus Jumalaga ning me saame osa pattude andeksandmisest – kui me aga ei usu, siis jäävad meie patud meile alles ning me sureme nendesse. See ei ole Jumala tahtmine: «Jumal ei ole ju läkitanud oma Poega maailma, et Ta kohut mõistaks maailma üle, vaid et maailm Tema läbi päästetaks.» (Jh 3:17) Kristuse läkitatutena on see ka meie vastutus: kuulutada kogu maailmale Jeesusest Kristusest kui kõikide inimeste Päästjast (1Tm 4:10), kelles meil on lunastus ja pattude andeksandmine.